

SOPRONI
EGYETEM

LÁMFALUSSY SÁNDOR
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI
KAR

TÖRTÉNELEM – TÁRSADALOM – VIDÉK
JUBILEUMI TANULMÁNYKÖTET II.

TÖRTÉNELEM – TÁRSADALOM – VIDÉK

JUBILEUMI TANULMÁNYKÖTET II.

Szerkesztette:

Obádovics Csilla,

Széles Zsuzsanna

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

SOPRON, 2022

Ünnepi tanulmánykötet Kulcsár László professzor 75. születésnapja tiszteletére

A kötet megjelenését „A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány” támogatta.

Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábián Attila
a Soproni Egyetem rektora

Szerkesztette:
Prof. Dr. Obádovics Csilla,
Prof. Dr. Széles Zsuzsanna

Tördelőszerkesztő: Takács Eszter

Borítóterv: Zsidy Emese

ISBN 978-963-334-429-3 (nyomtatott)

ISBN 978-963-334-430-9 (pdf)

DOI: 10.35511/978-963-334-430-9

Nyomdai munkálatok: Lővér-Print Nyomdaipari Kft. (Sopron, Ady Endre út 5.)

Felelős vezető: Szabó Árpád

© Soproni Egyetem Kiadó
Sopron, 2022 – Minden jog fenntartva.

TARTALOM

Kulcsár László és Székely Csaba 75. születésnapjára.....	3
Előszó – Kulcsár László 75 éves.....	5
Foreword – László Kulcsár is 75 years old.....	7
László Kulcsár: Colleague and Friend	
<i>David L. Brown.....</i>	<i>9</i>
A Biblia és a Korán, avagy tehetségek az etika, a normák, a gazdaság és a politika értékelési mátrixában	
<i>The Bible and the Quran: talents in the evaluation matrix of ethics, norms, economy, and politics</i>	
<i>Varga Norbert.....</i>	<i>15</i>
Integritás és autoritás – A modern „polgári” állampolgár születése	
<i>Integrity and authority – The birth of the modern “citizen”</i>	
<i>Garaczi Imre.....</i>	<i>51</i>
Generációs útikalauz nemcsak stopposoknak	
<i>A Generation Guide not only for Hitchhikers</i>	
<i>Domokos Tamás.....</i>	<i>72</i>
Women Empowerment: Panacea for Poverty Alleviation and Economic Growth In Nigeria	
<i>Adeleye Oluwakemi Rachael – Tibor Farkas.....</i>	<i>102</i>
A társadalmi reprodukciós kihívások adópolitikai dilemmái	
<i>Tax Policy Dilemmas of Social Reproduction Challenges</i>	
<i>Zugor Zsuzsanna.....</i>	<i>112</i>
Magyar munkavállalók mobilitással kapcsolatos elvárásai és azok teljesülése három nyugat-európai ország példáján keresztül	
<i>Hungarian workers’ mobility expectations and their fulfilment through the examples of three Western European host countries</i>	
<i>Bruder Emese – Szabó Edina.....</i>	<i>133</i>
A magyar fiatalok külföldi mobilitási tervei	
<i>International migration plans of Hungarian young people</i>	
<i>Ruff Tamás.....</i>	<i>152</i>
A vidék lehatárolása és Magyarország vidéki területeinek demográfiai jellemzői	
<i>Definition of rural areas and its demographic characteristics in Hungary</i>	
<i>Obádovics Csilla.....</i>	<i>167</i>

Hollókó: a harmadik dosszié <i>Hollókó: the Third Folder</i> <i>Kovács Dezső</i>	189
A mezőgazdaság súlya és szerepe a helyi fejlesztésekben a falukutatók fényében <i>The role of agriculture in local development. Evidence from villages' research camps</i> <i>Ritter Krisztián</i>	218
Mezőmadaras – egy település él(t) és élni akar <i>Mezőmadaras – a village that wants to live and lives</i> <i>Takácsné György Katalin – Szabó-Ábrahám Izolda – Takács István</i>	239
Szerzők/Authors	259

Mezőmadaras – egy település él(t) és élni akar *Mezőmadaras – a village that wants to live and lives*

Takácsné György Katalin¹ – Szabó-Ábrahám Izolda²
– Takács István³

Absztrakt

Az 1990-es években lezajlott kelet európai gazdasági–társadalmi változások a vidéki népesség, főleg a mezőgazdaságból élők számára különösen nehéz helyzetet teremtettek. A regionális eltérések – az Európai Unió csatlakozás számos előnye ellenére – eltérő fejlődési utakat eredményeztek. Egy erdélyi kistelepülés – Mezőmadaras – példáján keresztül kerül bemutatásra az a változás, amely húsz év alatt a település életében bekövetkezett. Fókuszba a mezőgazdaság szerepét helyeztük. A korábbi, a hatékony gazdálkodást nem szolgáló birtok struktúra, termelési szerkezet letisztult. Az árualapot termelő gazdaságok folyamatosan fejlesztenek, új technológia alkalmazva válnak hatékonyabbá. A település infrastrukturális háttérének fejlesztése (szilárdított úthálózat, infokommunikáció, a megnövekedett személygépjármű állomány) elősegítette, hogy a település lakosságszáma nem csökkent, lényegileg megállt az elvándorlás, a község élhetővé vált. Ehhez azonban szükséges volt a szellemi vezetésre, a folyamatos pályázásra, aminek segítségével valódi közösségi élet jellemzi Mezőmadarast.

Kulcsszavak: Mezőmadaras, vidékfejlesztés, mezőgazdaság, közösség

Abstract

The economic and social changes that took place in Eastern Europe in the 1990s created a particularly difficult situation for the rural population, especially those living from agriculture. Despite the many benefits of joining the European Union, regional disparities have led to different paths of development. Through the example of a small settlement in Transylvania – Mezőmadaras – the change that has taken place in the life of the settlement in twenty years is presented. We focused on the role of agriculture.

The former farm structure, which did not serve efficient production, has been clarified. Commodity-producing farms are constantly evolving, becoming more efficient through the use of new facilities, technology. The development of the infrastructural background of the settlement (consolidated road network, info-

¹ Dr. Takácsné prof. dr. György Katalin az Óbudai Egyetem professzora.

² Tiszteletes asszony, Mezőmadaras (Madaras, Románia), vallástanár

³ Prof. Dr. Takács István az Óbudai Egyetem professzora.

communication, the increased number of cars) helped to ensure that the population of the settlement did not decrease, the emigration essentially stopped, and the village became livable. For this, however, it was necessary for intellectual guidance, for continuous application, with the help of which real community life characterizes Mezőmadaras.

Keywords: Mezőmadaras, rural development, agriculture, community development

Hogyan kerültünk kapcsolatba Mezőmadarassal?

Mezőmadaras település egy a sok hasonló erdélyi település közül, amelyik az 1990-es és 2000-es években megpróbál(t) kilábalni a rendszerváltást követő időszak gazdasági–társadalmi válságából. 2002-ben a Mezőmadarasi Református Egyház megbízásából és a Határon Túli Magyarok Hivatalának támogatásával készült egy helyzetértékelés és fejlesztési koncepció. Ennek keretében gazdaságtudományi kutatást végeztünk Mezőmadaras településen, ami egy átfogó, szociológiai és társadalmi – gazdasági helyzetfeltárás része volt és célja a mezőgazdasági tevékenységnek modellezésére, a mezőgazdálkodás színvonalának fejlesztésére szolgáló tanulmány elkészítése. Ekkor ismertük meg Szabó-Ábrahám Izolda tiszteletes asszonyt és családját, aki, mint a ’kovász’ élettel töltötte meg a község mindennapjait. A településhez szoros szakmai, emberi kötődése van Kulcsár Lászlónak és családjának is. Mi tíz évvel később, 2012-ben részleges felmérést végeztünk, korábbi interjúalanyokat felkeresve azzal a céllal, hogy megfigyeljük a változást. Jelen tanulmányban – tiszteletes asszony közreműködésével ismét feltettük a kérdést: volt-e érdemi előremutató változás a község életében, a gazdaságot jellemző ismérvekben, továbbá milyen hatást váltott ki a pandémia két éve.

Személyes kötődésünk a vidékhez, Erdélyhez több szálú, meghatározó volt a több mint egy évtizedes oktatás a Gödöllői Agrártudományi Egyetem által szervezett, csíkszeredai kihelyezett képzés, a Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvánnyal való közös munka.

Mezőmadaras – néhány adat

Mezőmadaras község Romániában Maros megyében, amely 2004-ig Mezőbánd községhez tartozott. Marosvásárhelytől 20 km-re északnyugatra fekszik, míg másik úton Mezőbándtól 7 km-re fekszik, az Erdélyi Mező-

ség és a történelmi Székelyföld metszésövezetében, az ún. Székely Mezőségeen található. Világhírrel dicsekedhet, mivel az 1960-as években (az amerikai űrkutatók a holdközetek fogadására készültek, s összegezték az addig gyűjtött ismereteket a kondritos meteoritokról) itt találták a „Mezőmadaras” nevű meteoritot. Mi más van községben, mire büszkék lehetnek az itt élők? A természeti környezet, a mezőgazdasági termelésre alkalmas tér, a református templom, az Iktári Bethlen család kúriája, a mezőmadarasi Képzőművészeti Alkotótábor. A település erős vidéki jelleggel bír, a környék a népművészetek, hagyományok és szokások egy kiapadhatatlan kincsesbányája.

A település összlakossága a 2011-es népszámlálás adatai szerint 1600 fő, közülük 1299 fő lakott Mezőmadarason, míg a hozzátartozó – de földrajzilag és etnikailag is jól elkülönülő – Szénáságy lakosság száma 301 fő. A 2021. decemberi adatok szerint Mezőmadarason 1313, míg Szénáságyon 299 személy, összesen 519 család lakik, ami meglepő változatlanságot mutat. Az etnikai összetételben kis változás következett be 10 év alatt, a 2011-es állapothoz képest a magyarok aránya 81,1%-ról 88%-ra nőtt, a román nemzetiségűek aránya 9,8%-ról 4%-ra csökkent, míg a roma nemzetiségűek aránya lényegében változatlan maradt (10% alatti). Csak 2011-ből van adat a bevallott anyanyelvvel kapcsolatosan, magyar anyanyelvűnek vallotta magát 79,7%, román anyanyelvűek 10,9%, míg 10,9% volt roma anyanyelvű. A településre nem jellemző a lakosság összetételének drasztikus megváltozása. Vallási felekezet szerint a református felekezethez tartozónak vallotta magát 76,8%, az ortodoxok 20,3% aránya azonban jelzi, hogy a romák többsége e felekezet híve. Ugyanakkor a romák 85%-a magyarul beszél, ami annak ellenére megkönnyíti a település életének mindennapjaiba történő bekapcsolódásukat, hogy a romák különálló telepen laknak.

Egy település életét jellemzik az erőforrásai, az oktatási intézménye(i), a lakásállomány és közműellátottsága, a gazdasági szereplők jelenléte.

Mezőmadaras közigazgatási területe 23,2 km² (2320 ha), melyből 70,2% szántó, 12,5% egyéb, mezőgazdasági művelés alatt álló terület, az erdősítés 9,9% és 7,5% az egyéb, nem mezőgazdasági terület. Ezen adatok is jelzik a mezőgazdasági tevékenység jelentős szerepét a község életében. (Vofkori, 1998; Szabó, 2008)

A statisztikai adatok alapján Mezőmadaras településen a Pataky Ághota Általános Iskolában az elemi részen (1-4. osztály) 50 fő, az általánosban (felső tagozat) 33 fő tanult. (A rendelkezésre álló három éves adatok alapján az elemi oktatásban részesülők száma nem változott, azonban az általános (felső) tagozatban a 2017-es gyermekek létszáma jelentősen csökkent, 52 főről 33-ra. A Szénásági Elemi Iskolában 14 fő tanult (magyar diák, összevont osztályban).

A lakásállományt tekintve 465 lakóingatlan volt 2017-ben (ami 3,44 fő átlagos létszámot jelent ingatlanonként), azonban sokkal fontosabb jelzőszám a közműellátottság.

Elektromos árammal ellátott a lakások 91,4%-a, vezetékes vízzel 25,7%-a, szennyvízelvezetéssel 25,7%. Konyhával a lakások 85,3%-a, míg fürdőszobával csak a 22,7%-uk felszerelt. Lényegi változás ezen a téren nem következett be az elmúlt években.

A községben összesen négy működő, regisztrált vállalkozás van (nem számítva ebbe bele a mezőgazdasági termelőket). Egy kereskedelmi, egy építkezési és két szálloda és vendéglátás terén működő céget jegyeznek. Ezer lakosra ez 2,5 működő céget jelent, míg a Maros megyei átlag 13,0%, az erdélyi 11,0%. Az okok sokrétűek, Marosvásárhely közelsége is megjelenik köztük.) (Erdélystat, 2022).

A fenti adatok egy rövid rátekintést engednek Mezőmadaras helyzétére, azonban árnyaltabb képet lehet alkotni a két felmérés megállapításai alapján.

A lakosság mobilitása viszonylag kicsi, a gazdaságokban előállított termékek jelentős hányada önellátásra fordítódik, ugyanakkor többségük megélhetését a mezőgazdaságból származó terméktöbblet bevételei adják. Így a település gazdasági-társadalmi fejlődésében az agrárgazdaságnak kulcsszerepe van, a térség és benne a település sajátosságaiból adódóan, így a település gazdasága és társadalma fejlődésének-fejlesztésének fókuszában kell, hogy legyen a mezőgazdaság.

A következőkben a legfontosabb megállapításainkat a 2020-ben készült tanulmány és további publikációik alapján ismertetjük, kiegészítve a jelenből a múltba történő visszatekintéssel. (Takácsné György K.–Takács, 2002; Takács-György–Szabó–Ábrahám–Bakos–Takács, 2012; Takács–Takácsné, 2014)

2002 – Milyen Mezőmadarason a mezőgazdaság az EU csatlakozás előtt?

Romániában az Európai Unió csatlakozása előtti időszakban fontos feladat volt az elaprózódott település- és birtokszerkezettel jellemezhető vidék helyzetének feltárása és lehetséges előremutató fejlődési irányok felvázolása. A romániai gazdasági társadalmi fejlődés sajátosságaiból adódóan Mezőmadaras helyi társadalmára és gazdaságára a bezárkózottság, az alacsony termelési színvonal a jellemző. A paraszti gazdálkodás bázisa családi alapon szerveződő gazdaság. A gazdaságok mérete jellemzően kicsi, a korszerű, magas tökelekötést igénylő eszközrendszerek alkalmazása esetén a méretgazdaságossági határ alatt volt. Az ezredfordulót jellemző technikai és technológiai színvonal nem biztosította, hogy a gazdaságok az önellátás igényét jelentősen meghaladó terméktöbblet előállítására legyenek képesek. Mindezek alapján keresni kellett azokat a megoldásokat, amelyek:

- a) lehetővé teszik a gazdaságok termékkibocsátásának növelését, megfelelő felvevőpiacokkal fedeztetten;
- b) segítenek elérni, hogy az értékesítésre kerülő termékek minőségi jellemzői – a várhatóan Romániában is szigorodó – piaci igényeket is hosszú távon kielégíteni képesek legyenek;
- c) megteremtik a feltételeit, hogy ne csak alapanyag termelés folyjon, hanem magasabb feldolgozottsági fokú, értékesebb, nagyobb fedezeti hozzájárulást tartalmazó termékekkel is megjelenhessenek a falu lakói a piacokon;
- d) lehetőséget teremtenek, a szűkös belső és külső anyagi források mellett is, a termelés korszerűsítésére, a gazdasági értelemben is versenyképes gazdálkodásra.

Mezőmadaras mezőgazdaságában dominált a szántóföldi növénytermelés, benne – az önellátáshoz szükséges terményeken túlmenően – jellemzően a takarmánytermelés, valamint a tejelő marhatartás.

A helyzetkép feltárásához kérdezőbiztosokkal, mintavételes eljárással készült kérdőíves felméréssel a paraszti gazdaságok nagysága, termelési jellemzői, hagyományai (terület, termőhelyi adottságok, vetésszerkezet, állatállomány nagysága és összetétele, termékkibocsátás, hozamok); a gazdaságokban megtermelt termékek felhasználása (saját fogyasztás, értékesítés, volumenek); a termékminőség jellem-

zői, minőségbiztosítás helyzete (kiemelten a tej); az értékesítés jellemzői, módszerei, jelenlegi és potenciális piacai; a gazdaságok technikai felszereltsége, az ellátottság és fejlettség jellemzői; a gazdálkodói együttműködés meglévő formái, az együttműködési hajlandóság felmérése (kivel) működne együtt, kivel nem és a gazdaságok fejlesztési tartalékai (megtakarítások), banki kapcsolataik főbb kérdések szerepeltek. Vizsgáltuk Mezőmadaras környezetét, mint lehetséges kitérési irányoka és fejlesztési modelleket dolgoztunk. A kérdőívek családokra kerültek kitöltésre. A településen 120 családot kérdeztünk meg a kérdezőbiztosok. A megkérdezett családokhoz összesen 443 fő tartozott (az összes lakos 34,5%-a), akiknek 65%-a saját gazdaságban dolgozik. Így a családok mintegy harmada került megkérdezésre. A megkérdezettek véletlenszerűen kerültek kiválasztásra.

A kérdőíves megkérdezés mellett több mélyinterjút is lefolytattunk azokkal a személyekkel, például a helyiek megítélése szerint példaértékű termelési gyakorlatot folytatókkal, vagy azokkal, akik mintaértékű technológiai fejlesztést, korszerűsítést hajtottak végre a megelőző időszakban, és/vagy valamilyen módon együttműködnek egymással a termelés különböző fázisaiban. A kérdőíves felmérés és a mélyinterjúk alapján a SWOT analízissel összegeztük a település fejlődését meghatározó tényezőket, kiemelt hangsúlyt helyezve a gazdaságra és azon belül a mezőgazdaságra.

A helyzetfelmérés legfontosabb megállapításai közé tartozott, hogy

- a) a településen jelentős mértékben nem alakítható át a gazdasági struktúra, mivel jelentős számú törpegazdaság van, amelyek fejlesztése az inputok (elsősorban a tápanyagellátás, illetve takarmányellátás minőségi, mennyiségi) növelésével történhet, csoportos gépesítéssel, illetve értékesítési szervezet létrehozásával, továbbá a gazdálkodói ismeretek elmélyítésével (mind agronómia, mind menedzsment téren);
- b) a nagyobb földterülettel rendelkező gazdaságok esetében – a területkoncentráció lehetőségét is számba véve – a termelés kibocsátásának növelésével különböző specializáció lehet a fejlődés iránya, aminek következtében nagyobb hatékonysággal folytatható a termelés;
- c) a gazdaságokon belül felszabaduló munkaerőt, illetve a már most is meglévő, rejtett munkanélküliséget, a multifunkcionális mezőgazdaság elvét figyelembe véve, a mezőgazdasági tevékenységre integrálódó tevékenységek „felszívják”, biztosítva a megfelelő jövővelmet;

- d) feltételeztük, hogy a gazdasági fejlesztés peremfeltételeiben megfelelő pozitív változások bekövetkeznek, aminek következtében a termelés minősége, a termékek piacképessége javul, továbbá az előállított termékek minőségromlás nélkül a potenciális felvevőpiacokra elszállíthatók.

A vizsgált 120 gazdaság összes mezőgazdasági területe 542 ha volt, a gazdaságok 9,2%-a használ bérelt területet. A gazdaságok *átlag mérete* 4,5 ha (a területet bérlők esetében már 11,0 ha). A legkisebb 0,12, a legnagyobb 74,8 ha, ami nagy szórást mutatott és utalt arra, hogy néhány gazdaság elérte azt a méretet, ami mellett képes tovább fejlődni. A szántóföldi termelési szerkezetben a gabonafélék szerepe meghatározó. Kalászosokat termeltek a vetésterület 49,9%-án, kukoricát 46,0%-án és burgonyát 13,8%-án, jellemzően alacsony termésátlaggal.

Az állattenyésztés a saját előállítású takarmánybázison folyt, illetve jelentős volt a legeltetéses állattartás is (szarvasmarha, juh). Minden gazdaságban tartottak tyúkféléket, azonban ezek zöme (98,3%) saját ellátást szolgált (az átlagos állományi létszám 38 baromfi/gazdaság). A tojást csak kis arányban (gazdaságok 14,2%-ában) értékesítették, az értékesített mennyiség az összes megtermelt tojás 6,7%-a. Árutermelés szempontjából a szarvasmarha szerepe volt kiemelkedő. A vizsgált gazdaságok 83,3%-a tartott tehenet és az átlag tehénlétszám 1,8 db/gazdaság. A megtermelt tej 86,5%-át értékesítették, többségét a szomszéd településen működő sajtüzem számára. A tej minősége nem volt kiemelkedő, jellemző volt az alacsony tejhozamok. Az átlag tejhozam évente 3175 liter volt (ebben az időben a magyar átlag meghaladta a 5994 liter/tehen, 2020-ban 8481 liter).

A település gazdálkodóinak technikai ellátottság, az eszközállomány színvonala alacsonynak volt. Minden tizedik gazdaságban volt legalább 1 traktor (a traktorral rendelkező gazdaságok átlaga 1,46 db), a gazdaságok további 32%-ban volt ló, a többi gazdaságban a szarvasmarha adta az igérőt, illetve idegen szolgáltatást vettek igénybe a növénytermelés munkáinak elvégzésére és szállításra. Az eszközállomány zömmel az alapvető eszközökre (eke, borona, vetőgép, kocsi vagy pótkocsi, a traktorral rendelkező gazdaságok esetén permetezőgép, sorközművelő kultivátor) alapozódott. A gazdaságok állattartásra való berendezkedését mutatt, hogy a gazdaságok 91%-a rendelkezett istállóval, 93%-a óllal vagy ólakkal, közel fele csürrel, szénapajtával.

Az együttműködések – mint az eszközhatékonyság növelésének és a beruházási tőkeszükséglet csökkentését közgazdasági alapelve – részben működött a gyakorlatban, a gazdálkodók 39%-a rendszeresen segített másoknak, vagy kapott segítséget másoktól. Zömmel a rokonok, illetve a barátok azok, akikkel együttműködnek. Felmértük a korábbi termelői státuszt is, a gazdálkodók 60%-a volt korábban termelő típusú szövetkezet tagja, és gyakorlatilag senki nem kívánt hasonló szervezet tagja lenni. 36%-uk említette, hogy van, akivel személy szerint sem hajlandó koope-rálni. A lehetséges együttműködési formák közül a termelői értékesítő szövetkezet (56%) és a gépkör (33%) említették a legtöbbször.

A fejlesztési javaslatok sokrétűek voltak. legfontosabb a termesztés-és tartástechnológia megváltoztatására irányult. A szarvasmarhatartásban például a lédús takarmányok alkalmazása, a tartósítás és tárolás feltételi-nek megteremtése alap a tejhozamszint növeléséhez. (Siló(kukorica, -ci-rok), takarmányrépa, mint nedves tömegtakarmány, zöldtakarmányok ter-mesztése, erjesztéssel tartósított tömegtakarmány: nagybálás fóliás beta-karítás, tárolás.) A korábbi cukorrépa termesztés megszűnése maga után vonta a cukoripari melléktermékek beszerzését. Itt is megjelenik – a ma oly divatosnak tűnő körforgásos gazdálkodás egyik alapelve, ami a mező-gazdaság és az élelmiszeripar közötti szoros kapcsolatban valósult meg.

A gazdaságok gépesítése, eszközparkjának bővítése a lédús takar-mánybetakarítás, az itatás, a fejés és tejkezelés irányába mutatott. Fontos-nak tartottuk az együttműködési formák kialakítását (gép- és gazdaságse-gítő körök, tejszövetkezet stb.), amelyek az akkor már működő gazdakör bázisán kialakíthatóak lettek volna. Mivel a gazdálkodók szakismerete ál-talában nem volt kielégítőnek tekinthető, a javaslatok egy része a humán-erőforrás fejlesztésére irányult. A tanfolyami keretekben történő oktatás, a fiatal, dinamikus, új módszerekre fogékony gazdák esetén a külföldi ta-pasztalatszerzés további ismeretbővítésre nyújthatott lehetőséget. Ugyan-akkor fontosnak tartottuk agrármérnök szaktanácsadók jelenlétét is.

Elismerve, hogy minden közösség, így Mezőmadaras fejlődésében is kulcsfontosságú az egyéni és a közösségi jólét növelése, amelynek elsőd-leges módja a családi bevételek növelése. Közgazdasági okokból ez azzal jár, hogy megváltozik a gazdasági szerep, a családok többségénél csökken a mezőgazdasági termelésből származó bevételek aránya, illetve összege. A család tulajdonában lévő terület egy részén az önellátáshoz szükséges termelés folytatható, a fennmaradó területek bérbeadásra, illetve esten-ként értékesítésre kell, hogy kerüljenek. Várható volt, hogy a koncentráció

következtében a dinamikus fejlődésre képes gazdaságok mérete, kibocsátása gyors ütemben növekedik, a tulajdoni és földhasználati viszonyok átrendeződése, illetve a gazdaságokban végrehajtott műszaki fejlesztések következtében.

A javasolt fejlesztéseink hármas célt szolgáltak:

1. A *mezőgazdasági termelés dinamizálását* azokban a gazdaságokban, amelyekben a személyi feltételek (fiatal, képzett vagy tanulásra képes gazdaságvezetés, munkaerő) rendelkezésre állnak, illetve a termelés technikai feltételrendszere megteremthető.
2. A *felszabaduló munkaerő számára* megfelelő jövedelemszerzési lehetőséget biztosító tevékenységek megteremtését, a munkaerő egy részét felszívni képes, foglalkoztatást biztosító munkalehetőség (munkahely) teremtés (például a település hagyományaiban meglévő tevékenységek, szakmák, népművészeti hagyományok felélesztésével).
3. Az *alkalmazkodásra kevésbé képesek számára* a település (a közösség) szintjén rendelkezésre álló eszközök biztosításával egyfajta, tevékenységen alapuló, „szociális háló” kialakítása. (Település közfunkcióinak, környezetgazdálkodással összefüggő tevékenységeinek végeztetése közmunka jelleggel.) Ehhez a javaslatához szorosan kapcsolódik az a falu-összetartó tevékenységsor, amit a tiszteletes házaspár évtizedek óta végez a közösség érdekében.

A település fejlődése szempontjából fontos, hogy arányos fejlesztés következzen be: a hagyományok okán is a mezőgazdasági tevékenység kiemelkedő szerepe mellett az egyéb tevékenységek térnyerése szükséges. Hangsúlyos volt a tejtermelés és értékesítés (feldolgozásának) fejlesztése, – megfelelő mennyiségű tej termelése esetén – egy szövetkezésen alapuló tejfeldolgozó üzem létesítése is, annak ellenére, hogy szomszéd településen működött már egy tejfeldolgozóüzem (Therezia). Az éghajlati, domborzati és talaj adottságok alapján a gyümölcsstermesztés hagyományok felélesztése is javaslat volt, bár az ültetvénytelepítések magas tőkeigényének forrásbiztosítása kérdéses. A megtermelt gyümölcsök egy része friss fogyasztásuként, fennmaradó része aszalványként vagy konzervként kerülhet piacra. A termékmanipulálás (válogatás, csomagolás), illetve az aszalás a termelői együttműködésen alapuló szervezet keretében történhet, rendszeres munkajövedelmet biztosítva a község lakosainak.

2012 – A változások időszaka

Az első felmérést követően tíz év telt el, amely alatt úgy Mezőmadaras, mint Románia szempontjából jelentős gazdasági–társadalmi kihatású változások következtek be, amiben kiemelkedő szerepe volt Románia Európai Unióhoz történő csatlakozásának. Ugyanakkor a gazdálkodók számára egy új piaci versenyhelyzet is létrejött. Az uniós tagság számos új lehetőséget hozott a helyi gazdaság számára (kiemelten a közös agrárpolitika keretében nyújtott támogatások révén), amely hozzájárulhatott a 2002-ben megfogalmazott fejlesztési javaslatok megvalósítása pénzügyi fedezetének biztosításához.

2012 nyarán ezért ismételen személyesen felkerestük a települést, hogy értékeljük a korábbiakban megfogalmazottak teljesülését, azonosítsuk a megvalósítást támogató, illetve akadályozó tényezőket. A korábbi felmérésben is résztvevő 12 gazdálkodót kerestünk meg, és a tíz év alatt gazdaságuk helyzetében, gazdálkodásuk feltételeiben bekövetkezett változások, a korábbi javaslatok megvalósulásának feltárására törekedtünk. A gazdálkodókon kívül a település református tiszteletes urával, Szabó Andorral, illetve feleségével, Szabó-Ábrahám Izoldával tiszteletes asszonnal készültük mélyinterjúk. Tiszteletes asszony a településen megvalósítandó célok támogatására benyújtandó első időben a magyarországi, későbbiekben az Európai Unió különböző alapjai által finanszírozott pályázatok intézményi háttereként már az európai uniós csatlakozás előtt létrehozta a Mezőmadarasért Alapítványt, amely később Pro Ruris Egyesület néven folytatta működését, amelynek ügyvezetőjeként tevékenykedik napjainkban. Az egyházak társadalmi súlya, szervező szerepe jelentős az erdélyi vidéki közösségekben. Ugyanakkor az, hogy mit képesek megvalósítani, nagyon személyfüggő. Tiszteletes asszony nagyon motivált, jó szervezőkészséggel rendelkező, vezető típusú személyiség. Tevékenysége széles kört foglal magában, kiterjed a gyermekek számára szervezett közösségi (iskolaév alatti és nyári) programoktól a gazdák (a jó gyakorlatok megismerését célzó) külföldi tanulmányútjának szervezéséig.

A személyesen lefolytatott mélyinterjúk kérdéskörei kiterjedtek az interjúalanyok mezőgazdasági tevékenységének változásaira (művelt terület, állattartás alakulása, termelési szerkezet változásai, a hozamok, a megvalósított és tervezett beruházások, a támogatások igénybevétele stb.), megfelelő információt nyújtottak a korábbi javaslatok megvalósulásának ellenőrzésére, illetve egy összehasonlító SWOT elemzés elvégzésére az új lehetőségek, valamint stratégia alapjainak azonosítására. (1. táblázat)

1. táblázat: A település SWOT mátrixa a mezőgazdaság és a településfejlesztés szempontjai szerint (2002–2012)

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> • <i>relatív jó agro-ökológiai feltételrendszer</i> • <i>jó feltételek az extenzív állattartáshoz (biogazdálkodás)</i> • szerves trágya előállítás és felhasználás gyakorlat a településen, alacsony a mesterséges input bevitel szintje • <i>jó állapotú környezet (kevésbé szennyezett)</i> • <i>gyönyörű tájkép</i> • <i>közösség által elfogadott vezető személyiségek megléte</i> • <i>aszfaltút, javuló mobilitás</i> • <i>két orvos, két mérnök fiatal</i> • <i>internet elérés – minden portán elérhető, magas az internetet információ forrásként rendszeresen használók aránya (életkortól függetlenül)</i> • <i>Pro Ruris Egyesület és programjai</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>túlzottan elaprózott birtokszerkezet, alacsony átlagos üzemméret</i> • <i>tőkehiány, hitelképesség hiánya</i> • <i>alacsony szintű gépellátottság, öreg elavult a meglévő eszközállomány</i> • <i>alacsony a termelékenységre</i> • <i>alacsony foglalkoztatási ráta, alacsony képzettségi szint</i> • <i>hiányos infrastruktúra ellátottság és tömegközlekedés (aszfalt burkolatú út hiánya miatt is)</i> • <i>kevés a képzett értelmiség (kivétel a tiszteletes és felesége)</i> • <i>alacsony szintű hajlandóság a gazdálkodók közötti együttműködésre</i> • <i>két orvos, két mérnök – nem vállalnak közösségi szerepet</i> • <i>a porták kapujának zárása – bezárkózás, elidegenedés</i> • <i>lecsökkent az állatállomány, az állattartó gazdaságok száma</i> • <i>tömegközlekedés költségessége és a napi csak két járatpár</i>
LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> • <i>silókukorica, lucerna termelés (lédús takarmány előállítás) – tehozamok növekedése, tejszámjavítás</i> • <i>termelési szerkezet diverzifikálása: baromfi, sertés, ipari növények növekvő aránya</i> • <i>EU és/vagy nemzeti támogatások</i> • <i>a település közösségi aktivitásának erősítése</i> • <i>Termelői Szervezet, gép- és gazdaságsegítő kör létrehozása</i> • <i>az ökológia termékek piacának növekedése</i> • <i>csatlakozás agro-turisztikai hálózatokhoz</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>szigorodó minőségi követelmények az árúkkal szemben</i> • <i>a multinacionális élelmiszerláncok erősödése, a beszállítókkal szemben támasztott magas minőségi követelmények</i> • <i>település elöregedése – fiatalok elvándorlása a településről</i> • <i>hiányzó szaktanácsadási háttér</i> • <i>szomszédos településeken erősödő, fejlődő tehéntartás, piaci verseny nő</i>

Megjegyzés: A táblázatban vastagítva jelennek meg azok a tényezők, amelyek a 2012-ben elvégzett vizsgálat szerint továbbra is változatlanul érvényesek, továbbá dőlten jeleztük azokat a tényezőket, amelyek a tiszteletes asszonnyal folytatott beszélgetés alapján 2022-ben is érvényesnek tekinthetők.

Forrás: Takácsné et al., 2002; Takács-György et al., 2012; Kulcsár–Obádovics, 2014; Takács–Takácsné, 2014 alapján saját szerkesztés

Lokális, mérhető változások a falu, a faluközösség életében

- a falu Szénáságyi részére bevezették a villanyt, mindkét falusi iskola épületét teljesen felújították, a református és az ortodox templom új tető kapott, elkészült a szilárdított út; bevezették a vizet, bár a csatornázás hiányában még egy portát sem kötöttek rá a vízhálózatra 2012-re;
- meghatározó személyiségek maradtak a faluból elszármazottak és a református tiszteletes házaspár, akik folyamatos programok szervezésével, az oktatás és az egymásért egymásról való gondoskodás hangsúlyozásával élő közösséget alkotnak, mozgatói a fejlődésnek;
- a faluban a porták 5-6%-át felújították az eltelt tíz év alatt (több, Marosvásárhelyről kitelepült, többségében nyugdíjas) telepedett le a faluban;
- Pro Ruris Egyesület (korábban: Mezőmadarasért Alapítvány) keretében rendezvényeket, programokat szerveznek (népzenei, képzőművészeti és irodalmi, történelmi táborok, versenyek a gyerekeknek, művészeti, történelmi személyiségek emlékülései, gazdaköri rendezvények, oktatások stb.), amelyben aktívan részt vesznek a tiszteletes házaspáron kívül egy nyugdíjas tanár, egy tanár házaspár és egy segítő tanár is, akik a településen élnek.
- Információs Központ építése folyt, amelyet 85% EU-s támogatás, 15% nemzeti támogatás segítségével alakítottak ki; továbbá egy panzió építése (tervezése) kezdődött el.

A település jövőbeli sorsát illetően mind a lehetőségek terén, mind a veszélytényezők között főleg olyan külső elemet lehetett azonosítani, amelyek nem csak és kizárólagosan a vizsgált település esetén érvényesek, általánosságban érvényesek nem csak Erdély, de sok szempontból a magyarországi vidéki települések többségére is.

Gazdasági változások

A személyesen megkeresett gazdaságokban – amelyek tíz évvel korábban is már árutermelő gazdaságok voltak – a változás egyértelműen a gazdaság méretének, eszközállományának a növekedését jelenti, egyéni értékesítési forma és csatorna mellett, elsődleges termékfeldolgozás nélkül. Ez egybeesik azokkal a javaslatokkal, amiket a 2002-ben „életképes gazdaságokra” vonatkozóan fogalmaztunk meg. A mélyinterjúk alapján a következő megállapításokat fogalmaztuk meg 2012-ben:

- megváltozott a takarmánytermelés, a silózás megismerése (lásd gazdaképzés, üzemlátogatások) megnövekedett a tejhozam (4800-5000 liter/év/fejten, ami több mint 1000 l/év többletet jelentett tíz év alatt, a tejet továbbra is a szomszéd település tejfeldolgozójának (Theresia Ltd.) értékesítették: Mindez egy már megállapodott, biztos értékesítési csatornát jelentett és mivel a községben csökkent a tejfeleslegüket értékesíteni szándékozó gazdaságok száma, nem látszott szükségesnek egy új tejfeldolgozó létesítése;
- nem volt jellemző a diverzifikált termelési szerkezet, nem jelentek meg alternatív tevékenységek (pl. falusi turizmus), csökkentve ezzel a gazdaságok – családok – rugalmasságát;
- a felkeresett gazdaságokban növekedett az állatlétszám (például 35 szarvasmarha egyedről 132-re, vagy a korábbi 2 – elsődlegesen a tágabb család szükségleteinek megtermelését biztosító tehén létszámát 14-re növelte a gazdaság, megteremtve ezzel az áruterelés alapját), új és felújított istállóépületek a jellemzők, fél-automatizált fejrendszerekkel.
- a megkérdezett gazdaságok folyamatosan fejlesztenek, gépesítenek. A gépfejlesztést egyéni beruházásokkal valósítják meg, nem egyeztetnek gazdatársakkal, jellemző a hitel nélküli működés. A földalapú támogatásokon kívül nem veszik igénybe sem a beruházási, sem a szerkezetátalakítási rendelkezésre álló EU-s pályázati lehetőségeket.

Ki kell emelni, hogy a faluközösség kiemelkedő pályázati aktivitás mutatott, köszönhetően tiszteletes asszonynak és csapatának. A pályázatokot a tiszteletes asszony készítette, és valósítja meg a programokat, lelkesedése pezsgő kulturális életet alakított ki a faluban. Személyes tapasztalatunk, hogy sikeresen. A pályázati források – az információs központ és a panzió kivételével) elsődlegesen nemzeti alapítványok, Maros Megyei Tanács, valamint határon túli alapítványok. A legfontosabb pályázati célok között a művészeti képzés mellett az ismeretterjesztés, szociális feladatok a legjellemzőbbek. A beadott és nyertes pályázatok száma fokozatosan emelkedett, azonban a 2009. évben kezdődött pénzügyi gazdasági válság az eredményesség csökkenésében és az elnyert összegek nagyságában is kimutatható. A faluközösség egészét tekintve a pályázati források megszerzési aktivitása kedvezőbb, bár az eredményesség változó volt. 2011-ben például a benyújtott 20 pályázatból 15 sikeres volt és szolgálta a község fejlődését, a közösségi életet.

Az első tíz éves időszak tapasztalatait összegezve megállapíthattuk, hogy az EU csatlakozás pozitív gazdasági hatást gyakorolt a településre, a mindennapi élıhetőség minden szempontból javult. Nem változott – nem is volt várható – a gazdaságszerkezet, azonban több gazdaságban megindult a méretnövekedés, javult az eszközszínvonal és termelés hatékonysága. Továbbra is gondot jelent az elsődleges termékfeldolgozás és az értékesítési csatornák, a termelói együttműködés hiánya. A gazdák a földalapú támogatáson kívül nem pályáznak egyéb támogatási formákra (a mezőgazdasági túlélési segély pályázat korábbi negatív tapasztalatai miatt). A településen sikeresen működik egy eMagyar pont, amelynek üzemeltetője a Mezőmadaras Fejlesztési Egyesület, Szabó-Ábrahám Izolda tiszteletes asszony vezetésével, lehetőséget teremtve az infokommunikációs eszközök széles körű használatára. Véleményünk szerint ez is egyik eszköze egy – relatíve izolált – település előrelépésének.

2022 – Mezőmadaras: élıhetőbb lett 20 év alatt?

Eltelt újabb tíz év, amiből az utolsó két év a Covid-19 jelenlétével telt el. Az extrém helyzet Mezőmadaras és lakosainak az életét is átszervezte. Mi sem jutottunk le személyesen a községbe, így Szabó-Ábrahám Izolda tiszteletes asszony segítségét kértük néhány kérdés megválaszolására.

Az erőforrásokkal, infrastruktúrával kapcsolatosan pozitív változás, hogy folytatódott a porták felújítása. Ennek alapját az adja, hogy közel 100 személy dolgozik külföldön (Németországban és Ausztriában), akik hazaküldik a pénzt és ebből építkeznek. Az építkezésben dolgozók is nagyon jól keresnek. A saját lakásaikat is szépen felújítják, ezek mindegyikébe most már van fürdőszoba. Szándékaik szerint nem kívánják elhagyni hosszabb távon Mezőmadarast. Általában a férfiak dolgoznak külföldön, a külföldön munkát vállaló nők száma elenyésző (5 fő).

A település lakosságának mobilitását javította, hogy a gépkocsik száma mérhető módon változott, az elmúlt 20 évben megnégyszereződött a gépjárműállomány. A településre bejegyzett 412 személygépjármű sokak életét, munkába járását, oktatáshoz, egészségügyhöz való lejutását teszi lehetővé (a lakóingatlanokat több, mint 80%-ában van gépjármű). Különösen igaz ez a megállapítás annak tükrében, hogy a települést csak napi két tömegközlekedési járatpár köti össze Marosvásárhellyel és Mezőbánnal. A közlekedés drága, mivel a járatok nem közvetlenül, hanem Mezőbánnon keresztül közlekednek és a díjfizetés távolságalapú.

Pozitívum, hogy minden lakásban van internet. Még a 60-70 évesek is megtanultak internetezni.

A jövőt jelentő fiatalok helyzete szorosan összefügg azzal a ténnyel, hogy az elmúlt néhány évben nem volt jellemző a községből történő elköltözés. Ennek az is oka lehet, hogy korábban már volt elköltözés, aki szándékuk szerint mennének esetleg, nem tudják megfizetni a magas ingatlanárakat. (Marosvásárhelyen nagyon megdrágultak az ingatlanok, egy kétszobás tömbházas lakás 60-100 000 EUR). (Néhány fiatal lány, aki más településről választott párjához ment férjhez, költözött el.

A gyerekek 50-60%-a elvégzi a 10 osztályt és szakmát tanul, további 20% érettségizik, majd elvégez egy felsőfokú iskolát (például asszisztens képző). A nyolcadik osztály elvégzése után a fiatalok 20%-a elkezd dolgozni a mezőgazdaságban, állattenyésztésben a szüleivel (szülei gazdaságában) vagy segédmunkásként dolgozik. A jövedelemi viszonyokra jellemző, hogy a segédmunka igen jól megfizetett, egy segédmunkás többet keres, mint egy tanárnő.

A település továbbra is megtartotta agrárjellegét. Az eltelt húsz év alatt társadalmi folyamatokkal párhuzamosan bekövetkezett gazdasági átalakulás eredményeként csökkent az állatokat tartó gazdaságok száma, elsődlegesen a korábban saját szükségletre tartott 1-2 tehenes porták száma. Nagyon lecsökkent a településen előállított tej mennyisége, aminek elsődleges oka az igen alacsony tej felvásárlási ár, jellemző (a tej felvásárlási ára 1,20-1,38 lej között alakul, míg egy liter ásványvíz ára 3 lej). További ok, hogy a kiöregedő szülőktől a fiatalabbak nem 'veszik át' az állattartás folyamatos szolgálatát. A községben 15 család tart szarvasmarhát. Az egyik családnak több mint 200 szarvasmarhája és 200 disznója van, több mint 100 hektáron termel gabonát. Ez már az a gazdaságméret, amely mellett megvalósítható a hatékony gazdálkodás. A többi gazdaságban, ahol van szarvasmarha, 15-40 egyed tartanak. A nyerstejet továbbra is a Therézia Kft. felé értékesítik, sajnos a 2002-ben javasolt koncepció a községen belüli tejüzemre nem valósult meg. Kézműves tejterméket sem állít elő senki, mint helyi termék a településen, Marosvásárhelyen is megjelenhetne. Meg kell jegyezni, hogy a 15 szarvasmarható gazdaság, mint gazdaság és család is sokat fejlődött, saját nagy istállójuk, fejőgéjük, erőgéjük, szép modern házuk, kocsijuk van. Ők már 2012-ben is megfelelő árualap előállításra voltak képesek.

A növénytermesztést továbbra is a gabonafélék jellemzik, 4 család képes jelentősebb mennyiségben gabonát értékesíteni. Ami újdonság a település életében, hogy új gazdasági növényként megjelent a levendula termesztése, 5 hektáron. Minden évben megszervezésre került a levendula fesztivált. 2019-ben volt olyan nap, amikor 2000 ember is megfordult a levendulaültetvényen és ez a program – mint nyílt, szabadtéri program – a járvány idején is látogatható volt.

Mezőmadaras település gazdasági életének megmozdulását jelzi, hogy megjelentek az egyéni vállalkozók. Közel 10 személy váltott ki engedélyt és ezzel az engedéllyel alkalmaznak még 1-2 személyt, kőműves, vízszereleési munkákat vállalva. Ugyanakkor továbbra is sokan dolgoznak a szürke vagy fekete gazdaságban. (Nincs semmi engedélyük, nem fizetnek társadalombiztosítást, egészségügyi hozzájárulást, ami a közeljövőben további megoldatlan helyzetet fog teremteni).

A Pro Ruris Egyesület továbbra is igen sokféle tevékenységet koordinál (képzések, táborok szervezése, HATÁRTALANUL program szervezése és lebonyolítása), továbbá az egyesület működteti a Turisztikai Információs központot. (Ez a központ tervezés alatt volt 2012-ben, 2013-ban valósult meg, azóta bebizonyította, hogy 'jó helyre ment a pénz'. A mezőmadarasi Szekeres-ház közvetlen közelében áll a szép, új épület. 2019-ben új vendégház épült (5 vendégszoba, ebédlő 50 személy részére, konyha és 6 fürdőszoba.) Összesen a három ingatlanban 50 személyt tudnak elszállásolni és étkeztetni, ami részben a vendégművészek, meghívottak elhelyezését szolgálja, de turisztikai céllal is várja a vendégeket.

A Mezőmadarasi Interetnikus Egyesület az Árvalányhaj Néptáncsoportot működteti. 60 gyermekkel három korcsoportban foglalkoznak (6-10, 11-14, 18-20 éves korcsoportok). 2019-ben, a járványt megelőző utolsó évben 20-30 fellépése volt korcsoportonként a néptáncos gyerekeknek Székelyföld határain is túl (például Sopronban, Magyarországon).

A Maros Mezőségi Művésztelep szervezi minden évben a képzőművészeti alkotótábor. A környéken korábban működő öt művésztábor közösséget formált 2009-ben, kölcsönösen támogatva egymást, egymás rendezvényeit látogatva és közös rendezvényeket, kiállításokat szervezve (Csittszentiván, Mezőbánd, Mezőbergenye, Mezőmadaras, Mezőpanit). Kiállítanak Marosvásárhelyen, vándorkiállításokat szerveznek Erdély több városában. Ezzel nem csak megjelenítik a (kis)településeket a művészeti közösség, de hozzájárulnak a szélesebb ismertséghez, továbbá a táborok ideje alatt a helyi közösségek számára inspiráló programot, munkát nyújtanak.

Az egyház szerepe továbbra is megmaradt közösségformálónak. A településen él két fiatal orvosnő és két mérnök, de sajnos nem vállalnak közösségformáló szerepet. A tiszteletes asszony szerint az utóbbi években Mezőmadarason is elmagányosodtak az emberek. Mindenki végzi a maga kis dolgát, furcsa módon még a kapuikat is bezárják. Ezelőtt 20 évvel senki nem zárta a kapuját Mezőmadarason, már mindenki zárja, „... itt is be kell jelentkezni, ha mész valakihez”. Megszűntek a családokhoz szervezett események, az összejövetelek szintere bérelt helyek lettek. Az esküvőket, keresztelőket, konfirmálásokat mindenki vendéglőbe tartja. Ha kibérelük az egyesület vendégházát akkor sem a család, meghívott asszonyok főznek finom házi ételeket. Annak ellenére, hogy a vendégházban minden felszerelés adott, hanem inkább megrendelik az ételt a bándi vagy a paniti vendéglőből, ami egyáltalán nem ízletes. Nagyon megváltozott minden. A lakosok a közösségi alkalmakra sem vállalják a főzést. Ragaszkodnak a megrendelt, sokszor egészségtelen ételhez. („... a csirkehús lila és borzasztó rossz íze van ...”). Részben a pandémiától függetlenül terjedt el az ételhozatás divatja, pizzát és egészségtelen ételeket rendelnek születésnapokra és családi rendezvényekre. A fiatal házaspárok már nem nevelnek házi állatot (tyúkot, kacsát, disznót) Az idősebbek még nevelnek. Van viszont 5 család, akik évente felnevel 100-150 tyúkot, rucát, libát és ősszel eladják, levágva, ezzel kiegészítő jövedelemre téve szert. Magyarországi támogatással (Pro Economica Alapítvány) 4 gazda vásárolt fekete teheneiket, a fajta nevét nem tudták megmondani a gazdák. Ezek a húsmarhák „igénytelenebbek” mind a településen tartott, többségében kettős hasznosítású fajták. Télen is szabadtartásban vannak, nincsenek istállóban, csak egy kis építmény van a legelőn, hogy ne essen rájuk az eső. Nem kell őket fejni. A borjút értékesítik vagy levágják.

Ami egyszer előny – az internet széleskörű használata –, az sok esetben negatív következményekkel is jár. Tiszteletes asszony, aki ismer mindenkit Mezőmadarason, mély sajnálattal tapasztalja, hogy templomba is kevesebben járnak az emberek, mert az istentiszteleteket is a világhálón nézik. Mostanáig az egyetemes imahéten egy alkalommal 250-300 személy vett részt, 2022-ben 120-150 fő látogatta az eseményeket. Kevesebb a közösségi program a településen, nincs igény rá. Ennek mélyebbre és régebbre visszanyúló okai vannak (elmagányosodás, kényelem, bezárkózás), amit a járvány és a járványhelyzet csak tovább erősített. Ugyanakkor jellemző egyfajta kitárulkozás is. Nagy „divat” lett a facebook-ozás. Mindenki kitesz mindent is, mit eszik, mit iszik, hol kirándul stb. A világhálón

sokat rendelnek az emberek – az ételrendeléseken kívül is –, a községbe folyamatosan járnak a csomagkihordó cégek járművei (pl. DHL).

A pandémia nagyon rossz hatással volt a az egyénekre, a közösségre. Túl azon, hogy mérhető módon elmagányosodtak az emberek (függetlenül az életkoruktól, családi állapotuktól), jellemző, hogy „... mindenki fél mindenkitől...” (lásd porták zárása). Alacsony az oltottság (alig 25%), öt haláleset volt, amikor az ok egyértelműen a Covid fertőzőség volt, ők viszonylag fiatalok voltak. Ez is erősítette a zárkózottságot. 2022 elején a községben a fertőzőségi ráta 3,79-5,05% közötti volt. (data.gov.ro)

Összegzés – Mezőmadaras: élhetőbb lett 20 év alatt?

A válasz: igen!

Mezőmadaras település egy a sok hasonló település közül, amelyik az 1990-es és 2000-es években megpróbál(t) kilábalni a rendszerváltást követő időszak gazdasági–társadalmi válságából és éli nem könnyű mindennapjait. A korábban megfogalmazott, mezőgazdasági tevékenységre vonatkozó javaslatok, tanácsok részben agronómiai ismeretek, részben száraz közgazdasági alapelvek mentén fogalmazódtak meg (méretgazdaságosság, lédús tömegetakarmány, eszközhatékonyság növelése együttműködés révén stb.) Az egyéni, közösségi szinten megoldandó problémák, mint a termelés rugalmasságának növelése, a termékszerkezet, termékkínálat szélesítése a valós piaci igények figyelembevételével, nagy hangsúlyt fektetése a termék minőségére, a hozamok növelése nem minden 2002-ben felmért gazdaság esetében volt reális cél. Annak ellenére, hogy a település gazdasága-társadalma szempontjából fontos tényező volt (és még ma is), hogy a helyi gazdaság biztosítja a legtöbbször számára a megélhetés minimális feltételeit, többen felhagytak a családi ellátáson felüli mezőgazdasági termeléssel (az állttartás jelentős visszaesés is ezt jelzi), elmaradtak egyéni fejlesztések, nem alakult ki a részben árutermelési célú helyi élelmiszer-feldolgozás (bár ennek korábban voltak csirái). Ugyanakkor megjelent egy gazdálkodói réteg, akik az eltelt húsz év alatt tudatos fejlesztéssel (beruházásokkal, földbérlettel, állatállomány növeléssel) már életképesek és sokszor rendszeres munkát is tudnak biztosítani az idénymunkákon elül a lakosság egy részének. mindez hozzájárulhat a településen maradáshoz. A ténylegesen igénybe vett támogatásokról nincs valós információnk, de a mezőgazdasági területalapú, fejlesztési támogatások ismerete azt sugallja, hogy valós segítséget jelenthettek a mezőmadarasi

gazdáknak is. (Az, hogy a gazdák nem folyamodnak hitelért, jelzi, hogy törekednek a saját erőből történő fejlesztésre, gyermekeik több esetben maradnak a gazdaságban.

Az első tíz éves időszak tapasztalatait összegezve megállapíthattuk, hogy az EU csatlakozás pozitív gazdasági hatást gyakorolt a településre, a mindennapi élıhetőség minden szempontból javult. A gazdaságszerkezet kismértékű átalakulása részben megszűnést, részben növekedést eredményezett a második tíz évben. Továbbra is gondot jelent az elsődleges termékfeldolgozás és az értékesítési csatornák, a termelői együttműködés hiánya.

Korábban már kiemeltük Szabó-Ábrahám Izolda tiszteletes asszony szerepét. A településen sikeresen működő eMagyar pont volt az alap (üzemeltetője a Mezőmadaras Fejlesztési Egyesület volt, Szabó-Ábrahám Izolda tiszteletes asszony vezetésével), ami lehetőséget teremtett az infokommunikációs eszközök széles körű használatára. 2022-re minden lakásban volt internet, még z idősebb korosztály is napi szinten használja információforrásként, gyakori az on-line rendelés. Bebizonyosodott Mezőmadaras életében is, hogy a világháló elérhetővé tétele egyik eszköze egy – relatíve izolált – település előrelépésének. Másik fontos terület a mobilizáció szempontjából a megnövekedett gépjármű állomány. (Nyilván vizsgálni lenne szükséges azok összetételét, átlagéletkorát, üzemeltetési paramétereit, de ettől most eltekintünk.)

Azonban az, hogy egy-egy település milyen eredményeket tud elérni, számos tényezőtől függ. Ki kell emelni, hogy közösségi szinten a fejlődés elsősorban az EU-s támogatási pályázatok lététől, eredményességétől függ. Ehhez kellene azok a szervezetek, személyek, akik ismerik a pályázati lehetőségeket, sikeres pályázatokat tudnak írni és menedzselni. Megismerve a település elmúlt 20 évbeli életét, Mezőmadaras szerencsés település, ebből a szempontból is. Az, hogy a lehetőségek közül mit, milyen célra, mekkora összeggel pályázik meg egy település, az informáltság mellett alapvetően azoktól a karizmatikus személyektől függ, akik a vállukra veszik a pályázás minden gondját, nehézségét. A település példája megerősítette bennünk azt a meggyőződést, hogy egy közösség összefogásában a fejlődés kulcsa az egyének személyes hozzáállása, a motiváltság. Mezőmadaras jelenkori történetében is az egyéniségek, a közösségért nem csak tenni akaró, de (és ebből a szempontból fontos aláhúzni, hogy önzetlenül) tevő személyek megléte kulcstényezője a közösség sikerének is.

Irodalom

- Data.gov.ro. Transparenta COVID-19
<https://data.gov.ro/dataset/transparenta-covid> (Letöltve: 2022.02.12.)
- Erdélyi statisztikák.
<http://statisztikak.erdelystat.ro/adatlapok/mezomadaras/1935>
- Kulcsár, L. – Obádovics, Cs. (2014): Vidékfejlesztési tapasztalatok. Mezőmadaras, Románia: Pro Ruris Association. 119 p.
- Szabó, M. (2008): Mélyre nyúló gyökerek. Mezőmadaras 800 éves története. Kriterion Könyvkiadó. Kolozsvár. 290 p. Madaras honlapja. <https://comunamadaras.ro/>
- Takácsné György, K. – Takács, I. (2002): Mezőmadaras település mezőgazdasági tevékenységének modellezésére, a mezőgazdálkodás színvonalának fejlesztésére. Kézirat. XII. fejezet. Mezőmadarasi Református Egyház – Szekeres Sz. IID Kft., Budapest – Gödöllő, 90 p.
- Takácsné György, K. – Takács, I. (2014): Az egyéniség szerepe a közösségi gazdasági, társadalmi kohézióban – gondolatok egy erdélyi kistelepülésen készített esettanulmány kapcsán. Erdélyi Múzeum 2014(4), pp. 107-117.
- Takács-György, K. – Szabó-Ábrahám, I. – Bakos, I. – Takács, I. (2012): Answers of a Romanian village to the economic and social challenges. In: Turek, Rahoveanu A; Andrei, J (szerk.) Scientific Papers “Agrarian economy and rural development – realities and perspectives for Romania”. Bukarest, Románia: Research Institute for Agricultural Economy and Rural Development. 394 p., pp. 318-324.
- Vofkori L. (1998): Székelyföld útikönyve I. Cartographia. Budapest, pp. 182-183.

Kulcsár László egyetemi tanár, emeritus 1946. december 11-én született Egerben. Szülei pedagógusok voltak, kezdetben a Heves megyei Erdőtelken, majd Egerben tanítottak. A szülők „klerikális” nézetei miatt a családot 1952-ben kitelepítették a Pest megyei Kakucs községbe. Az ócsai Bolyai János Gimnázium elvégzése után felvételt nyert az ELTE Állam- és Jogtudományi Karára, ahol 1970-ben végzett. Első munkahelye (1970-1985) a Tömegkommunikációs Kutatóközpont volt, ahol tudományos kutatóként dolgozott. Társadalomtudományi (szociológia) és módszertani tudása ebben az időszakban teljeseedett ki. Felkérésre 1986-ban elvállalta a szociológiai tanszék megalapítását az akkori Gödöllői Agrártudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Karán. Már Gödöllőn védte meg 1987-ben

MTA aspiránsként a kandidátusi disszertációját „A mezőgazdaság szociológiai kérdései” címmel. A kezdeti politikai és szakmai ellenszél jelentette nehézségek után a tanszék Agrárszociológiai Tanszékké, majd Vidékfejlesztési és Szaktanácsadási Intézetté változott, ami egyben tevékenységének kiszélesedését és a munkatársak számának emelkedését is jelentette. Kidolgozta az agrárszociológia, a vidékfejlesztés oktatásának programjait a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen és a Szolnoki Főiskolán. Egy cikluson keresztül Dr. Székely Csaba dékán mellett ellátta a tudományos és nemzetközi dékánhelyettesi funkciót. Vezetése mellett a Vidékfejlesztési és Szaktanácsadási Intézet jelentős szerepet vállalt a vidéki térségek fejlesztési programjainak kidolgozásában, elképzeléseinek megvalósításában szinte az egész ország területén. Az EU SAPARD előcsatlakozási programjának kistérségi felkészítését irányította a Minisztérium (FVM) felkérése alapján, amin közel 500 ember vett részt. Az FVM szakértői csoportjának egyik tagjaként részt vett a LEADER+ program magyarországi elindításában.

Több vidékfejlesztési projektet vezetett a FAO, valamint a Hargita megyei tanács megbízásából és a magyar kistérségek felkérésére. Csapatával dolgozta ki az Ister - Granum magyar – szlovák fejlesztési koncepciót Esztergom központtal és a Duna – Tisza – Kőrös – Maros térségének magyar – román – szerb együttműködésben megvalósuló fejlesztési programot. A Határon Túli Magyarok Hivatala megbízásából szakmai irányítója volt az Erdélyi Magyar Tudományegyetem (Sapientia) létrehozásának Kolozsvár központtal.

1993-tól kialakított tudományos együttműködés keretében a Cornell University (Ithaca, NY, USA) által irányított, amerikai, magyar, lengyel, szlovák nemzetközi vidékszociológiai kutatási program irányító testületének magyar tagja volt 1996 – 2005 között. Ennek keretében többször töltött hosszabb-rövidebb időt különböző amerikai egyetemeken. A projekt az amerikai Mellon Alapítvány támogatásával valósult meg. Az együttműködésből több publikáció született amerikai, lengyel, szlovák és magyar folyóiratokban, illetőleg konferenciákon az Egyesült Államokban, Norvégiában, Nagy-Britanniában, Brazíliában, Lengyelországban és Szlovákiában.

2009-től a Nyugat-Magyarországi Egyetemen dolgozott (Jelenleg Soproni Egyetem) nyugdíjba vonulásáig (2016). Jelenleg a Soproni Egyetem Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Karán lévő Széchenyi István Doktori Iskola programvezetője. 2019-től a kőszegi iASK Institute of Advanced Studies ösztöndíjas tudományos kutatója.

Főszerkesztő-helyettese a „Gazdaság és Társadalom” c. folyóiratnak (Soproni Egyetem), főszerkesztője az „Autonómia és Társadalom” c. folyóiratnak és tagja a „Journal of Appalachian Studies” amerikai folyóirat tudományos tanácsadói testületének. Tudományos munkásságát összesen 502 közlemény jelzi, amelyekre összesen 1133 hivatkozást kapott (2020. 02.15. MTMT).